

Bökő bakok és bikák

A magyar nyelv történeti etimológiai szótárának böngészése közben nem tudni, sírjon, vagy nevessen az ember. Inkább az előbbi volna indokolt ennek a fáradságot nem kímélve összehordott magyarellenességnek láttán.

Szerencsére rengeteg benne az ellentmondás. Logikusan összetartozó fogalmakat szétválasztanak, mondván: semmi közük egymáshoz. Erre példa bárány szavunk. A szótár szerint szláv eredetű. A baj csak az vele, hogy majdnem minden szláv nyelvben kos jelentéssel találjuk. Egyedül a tótoknál kap bárány értelmet második alakjában. A kos pedig — szintén a szótár szerint — természetesen ótörök jövevényszó.

A magyar nyelvterületen mindenütt egységesek az állatnevek. A bárány az fiatal juh. Véletlenül sem tévesztjük össze a kossal. A háziállatok minden egyedének saját neve van, amiből kora, neme, és fajtája világosan kiderül. A bárány még olyan kisállat, aminek a neme nem számít. Később dől majd el, mi lesz belőle. A bárány hangalaki rokona a barom. Nézzük, mit mond erről a szótár: „Ótörök eredetű; vö.: türk *barim* 'vagyon'...” Nálunk nem a barom jelenti a gazdagságot, a vagyont, hanem a marha. Valószínű, hogy barom szavunk gyűjtőnév; a kisebb testű, és kisebb jelentőségű állatok összefoglaló neveként értelmezhető (baromfi). Így a barombárány kapcsolat hangalaki rokonságát fogalmi azonosság is kitölti.

Bika szavunk ismét csak ótörök jövevény, ugyanakkor a bak bajor-osztrák eredetű. Végül bök igénk az ősi finnugorkor emléke. Ez eddig három különböző kultúra, ami ugyanazt a fogalmat kerülgeti. Lehetetlen nem észrevenni a bak-bika-bökő alaki és értelmi kapcsolatot. A bika és a bak bök a szarvával, ezek a bökő állatok. Szúró szaruval rendelkeznek, ami halálos fegyver. Ha nem a szarvukkal böknek, akkor pedig egy másik *szervükkel*. Ez esetben életet teremtenek. Mindkét állat ősidők óta a termékenység markáns szimbóluma. Mint szent állatok (vö: ápisz-bika) az élet és halál felett diszponálhatnak, ami isteni képesség. A pusztulás és újjászületés egyidejűségének, az örökkévalóságnak kifejezői.

Az ókori kultúrákban találkozhatunk bika-bak keveréklényekkel, pl. bika fejű, bak alkatú állatokkal. Az egyiptomiak még ugyanúgy nevezték mindkettőt, mivel tulajdonságaik azonosak. Mindkettő híresen nagytermészetű.

Közülük a bak a kisebb, az öcsike, a kicsike. Talán innen ered kecske szavunk. (Az idézett szótár szerint török eredetű! Világos. A kecskét törökül, a bakot bajorul

mondjuk). A bak kisebbsége magyarázza bakarasz, bakszekér, bakszakáll stb. kifejezéseinket, melyek a szokottnál kisebb dolgokra vonatkoznak.

A vadon élő ágas-szarvú állatoknál is megtaláljuk ezt a párost. A nagyobb itt is bika, a kisebb pedig bak. A nagyobbik szarvas-állat neve tabuként lett titkosítva, a kisebbét azonban ismerjük: őz. Talán ez lehet a bökő tulajdonság megfelelője a vadon élőknél? Ez könnyen meglehet, hiszen ezek az állatok rendszeresen üzekednek, úzik, hajszolják egymást. Az őz hang-párja: úz. A cél itt is kettős: élet és halál között kell döntenet. Egyrészt le kell győzni az ellenfelet, másrészt biztosítani kell a szaporulatot. A párosodás is üzekedés csakúgy, mint az élethalál-harc. A szarvasbika és az őzbak is híresen nagylegény. Agancskoronájuk talán életmentő céllal formálódott ágasra. A nagyritkán kialakuló nyársas szarvú egyedek ugyanis sorra ölik a többi.

Az őz, úz kapcsolatból az a lehetőség adódik, hogy a szarvas neve talán íz volt, ami hangalakban szépen simul az előbbi kettőhöz.

Íz szavunk sok jelentésváltozattal él nyelvünkben. A legfinomabb étel ízes, ízletes, talán az ősidők szarvas-torainak emlékeként. A szarvas húsa lehetett a legfinomabb, ezért is válhatott királyi vaddá. Az elejtett szarvasból áldozatot tettek félre az állat szelleme, az íz számára. Ez lett az ízé. A finomság íz szava az ételek legfinomabbikára is áterjedt, az édességekre; ízes – ézes – édes.

Az üzekedést más szóval izelésnek is mondjuk. Ennek során a partnerek izgalomba jönnek, felizgulnak. Hasonló izgalom lesz úrrá az embereken is úgy a szerelemi fészekben, mint ütközetek előtt a csatamezőn.

Az ember sem mentes az említett indulatoktól. Maga is rendszeresen beavatkozik az élet-halál dolgaiba. Öl szavunk, ha ige, akkor a pusztítás szava. Ha főnév, akkor a születés helye. Az asszony ölében indul útjára a magzati élet. Élet szavunk mindkettőre utal: öl – él. Az ölés eszköze az él. Ölni éles késsel kell. Ez a hivatásos ölők dolga, a bölléreké (ölő úr?), akik borotvaéles késsel bökik le a disznót. Valaha a kivégzések módja is hasonló lehetett. A bakó névalak nyilván a bökőből alakult ki, csakúgy, mint a régi idők gyalogos katonájának baka neve.

Ölő – élő tulajdonságokkal az Isten rendelkezik, akit a régi korokban Élőnek neveztek (Él, Éli, Allah stb.) Talán istennek képzelet magát az ember, amikor háborúzik és lemészárolja ártatlan emberek sokaságát. Az állatvilágban ilyen nincs. Az üzekedések, bökő csatározások csak ritka, kivételes esetben halálos kimenetelűek. Az állatok a teremtő által beléjük plántált ösztönös (istenes) viselkedésmintákat

követik, ahol nincs helye a gyilkosságnak. Ha az ellenfél gyengébbnek bizonyul, a másik hagyja visszavonulni. Nem tör az életére. Az üzekedés valódi célja ugyanis a szaporodás jogának megszerzése, nem a pusztításé.

A teremtés koronájának bizony volna még mit tanulnia tőlük.